

“Flyktingkrisen” ur ett barnperspektiv: Att lyssna på yngre barn i det svenska asylmottagandet

Sandra Karlsson

Specialpedagogiska institutionen, Stockholms universitet
E-post: sandra.karlsson@specped.su.se

Sammanfattning

Detta bidrag bygger på reflektioner kring lyssnande på barn i en asylkontext hämtat från ett etnografiskt fältarbete på ett asylboende under den så kallade “flyktingkrisen”. Denna studie lyfter fram *etiskt lyssnande* på barn genomlyst av lyhörddhet för barns olika sätt att uttrycka sig på samt vikten av respekt för barns integritet i forskningsprocessen. I artikeln uppmärksammas även metodologisk reflexivitet genom ett *etnografiskt lyssnande* på barns verbala och icke-verbala röster. Denna studie lyfter framförallt fram hur lyssnande på asylsökande barns emotioner och affekt kan bidra till en förståelse för barns *levda rädslor*. Denna studie visar särskilt hur lyssnande på asylsökande barns verbaliserade och icke-verbaliserade förkroppsligade uttryck kan bidra till en fördjupad förståelse för hur barn navigerar i den asylpolitik som sipprar ner i asylsökande barns vardagsliv. Sammanfattningsvis belyses hur lyssnande på barnen i denna studie kan bidra till att förstå den så kallade “flyktingkrisen” ur ett barnperspektiv.

Nyckelord: barns röster, etisk lyhörddhet, etnografiskt lyssnande, emotioner och affekt

Abstract

The “refugee crisis” from a child perspective: Listening to young children in the Swedish asylum-reception system

This contribution is based on reflections on listening to children in an asylum context as part of ethnographic fieldwork in an asylum centre during the so-called “refugee crisis”. The study

highlights *ethical listening* as a research approach imbued with responsiveness to children's different ways of expressing themselves as well as the importance of respect for children's integrity. The article also draws attention to methodological reflexivity through *ethnographic listening* to children's verbal and non-verbal voices and how listening to asylum-seeking children's emotions and affect can contribute to an understanding of their *lived fears*. It shows how listening to asylum-seeking children's verbalized and non-verbalized embodied expressions can contribute to a deeper understanding of how children navigate the asylum politics that trickle down into their everyday lives. In summary, this study highlights how listening to the participating children can help to understand the so-called "refugee crisis" from a child perspective.

Keywords: *children's voices, ethical responsiveness, ethnographic listening, emotions and affect*

Barndomssociologiska perspektiv på att lyssna på barn

Det tvärvetenskapliga forskningsområdet barndomssociologi har till stor del byggts upp kring begreppet "barns röster" vilket i sin tur har generat en kritik av en brist på reflektion kring vuxna forskares anspråk på att "ge barn en röst" (Spyrou, 2011). Det har bidragit till en djupgående diskussion om etiska aspekter i hur barns "röster" representeras av vuxna forskare (James, 2007; Spyrou, 2011; Åkerlund och Gottzén, 2017) och kanske särskilt representationer av barn i asylkontexter (Düvell, Triandafyllidou och Vollmer, 2010). Barndomssociologin är trots allt en forskningstradition som har varit framstående i utvecklingen av olika metoder för att lyssna på barn även om Spyrou (2011) visar att en stor del av barndomsforskningen har baserat sitt lyssnande till barn på intervjustudier.

Spyrou (2016) förhåller sig kritisk till att barndomsforskning till stor del förbiset barns icke-verbaliserade röster och förespråkar ett lyssnande även på det som barn *inte* verbaliserar för att förstå deras perspektiv. Han argumenterar framförallt för att ta barns tystnad på allvar och menar att detta kan bidra till förståelsen för deras "röster". Kohli (2006) hänvisar till forskning inom asylkontexter som studerat hur asylsökande barns tystnad kan förstås i relation till att de ibland är för rädda för att prata om sina erfarenheter. Kohli menar att det är förståeligt att ensamkommande ungdomar ibland är försiktiga och att de även kan vara motvilliga eller rädda att berätta för forskare om sina erfarenheter. Han menar att det i relationen till forskaren kan finnas en funktionell misstro som upprätthåller ungdomarnas integritet och att tystnad är ett komplext fenomen i asylkontexter där barn och unga befinner sig i en utsatt och osäker situation. Kohli (2006) visar att ensamkommande ungdomars tystnad i mötet med myndighetspersoner ibland också kan vara en medveten strategi som visar på agens och autonomi.

Dessa studier om asylsökande barns tystnad baseras på intervjustudier medan jag i denna artikel främst kommer att förhålla mig till etnografiska metoder som har lyfts fram som en särskilt viktig metod för att studera och förstå barns erfarenheter och perspektiv (James och Prout, 1990). Inom barndomssociologin har ett antal deltagarorienterade metoder *med* barn utvecklats (Christensen och James, 2000) (visuella metoder, kartövningar, teckningar mm). Dessa metoder har lyfts fram som alternativ till intervjuer och utvecklats

för att skapa ökade möjligheter för barns olika preferenser när det gäller att verbalisera sina perspektiv och erfarenheter (Punch, 2002). Inte minst som ett svar på en ökad insikt om att intervjusituationer med vuxna forskare inte alltid är en bekväm och trygg kontext för alla barn (Spyrou, 2011). Inom asylkontexter kan dessutom traditionellt formella intervjuer påminna om den intervju som utförs hos migrationsverket (se Seeberg, Bagge och Enger, 2009). Det har hävdats att det inom denna forskningskontext krävs kreativa metoder där forskaren lär sig från fältet, och de deltagande barnen, vilka metoder som fungerar (White och Bushin, 2011).

Den etnografiska tradition inom barndomsforskning som växt fram genom åren har med andra ord lyft fram barns perspektiv genom att inte bara lyssna på vad barn säger, eller på annat sätt verbaliserar, utan även genom vad de gör (Aronsson, 2012; Kallio, 2007). Inom barndomsgeografen har forskare studerat barns icke-verbaliserade handlingar genom hur de exempelvis använder vissa platser (Kallio och Häkli, 2011). En del forskare har särskilt fokuserat på att försöka förstå barns perspektiv genom deras lek (Lester, 2013).

En annan tradition inom barndomsgeografisk forskning har argumenterat för ett lyssnande på barn bortom röst och agens genom att försöka förstå barns emotioner och affekt (Kraftl, 2013). Dessa emotionsgeografer har eftersträvat att förstå barns emotioner och affekt i det vardagliga livet på olika sätt (Horton och Kraftl, 2006; Kraftl, 2013). Horton och Kraftl (2006) lutar sig mot icke-representativa (*non-representational*) förkroppsligade uttryck och har argumenterat för att ta det banala och affektiva i barns vardagliga erfarenheter på allvar. En annan tradition inom emotionsgeografen lutar sig mer mot barns representationer av emotioner genom deras verbaliserade känslouttryck (Zembylas, 2011). För att förstå barns emotioner och affekt har jag även inspirerats av feministiska tänkare (Ahmed, 2014; Mitchell och Elwood, 2012). Sara Ahmed (2014) förstår emotioner och affekt som relationellt och inbäddat i maktrelationer. Ahmed (2010) menar att vi genom att studera emotioner kan förstå affektiva reaktioner som ett svar på olika relationer och erfarenheter samt att verbaliserade känslor kan avslöja hur vi känner inför dessa erfarenheter.

Imigrationsforskning har emotioner däremot inte studerats i någon större utsträckning trots att migranternas erfarenheter i högsta grad är emotionellt laddade (Boccagni och Baldassar, 2015). Inte minst när det gäller asylkontexter som inte sällan skapar en överhängande rädsla hos de som hotas av potentiell utvisning (de Genova, 2002). I den svenska kontexten har forskning inom området barn och migration på senare tid till viss del berört emotioner och affekt. Lind (2017) visar exempelvis hur papperslösa barn genom uttryck för sin ilska (”anger”) protesterade mot att bli positionerade som ”utvisningsbara”. I en annan studie visar Wahlström Smith (2018) hur papperslösa barn berättar om en ständig rädsla för att bli utvisade och hur de beskriver hur de hanterar denna rädsla i sina vardagstrategier.

I den norska kontexten har Archambault (2012) studerat asylsökande barns uttryckta känslor av besvikelse över att inte ha ett hem som andra barn i Norge. Seeberg *et al.* (2009) har i ett etnografiskt fältarbete analyserat barns perspektiv genom att studera hur barnen

skapar platser för lek på ett asylboende. I Danmark har Vitus (2010) studerat hur barns vardagsliv påverkas av att de bor på ett asylboende. I Sverige finns viktiga etnografiska bidrag om asylsökande barns vardagsliv (Svensson och Eastmond, 2013; Ottosson, Eastmond och Cederborg, 2017) som bland annat beskriver hur asylsökande barns tystnader när det gäller deras asylärende kan förstås som en medveten strategi (Ottosson *et al.*, 2017). I Sverige saknas det däremot forskning om barns erfarenheter av att bo på ett asylboende och den forskning som utifrån barnens perspektiv fokuserar på deras villkor under asylmottagandet är begränsad. Josefsson (2022) bidrar med en reflektion kring lyssnandets politik baserat på en analys av representationer av unga migranter. Denna studie baseras däremot på äldre asylsökande unga som verbaliserar sina rättigheter i det offentliga rummet.

I denna studie vill jag lyfta lyssnande på ”röster” från en grupp barn som sällan hörs i forskning eller i samhällsdebatten, nämligen yngre barn som under asylmottagandet bodde på ett asylboende tillsammans med sin/a förälder/rar. Studien bygger på ett årslångt etnografiskt fältarbete med barn i åldrarna 6–12 år som 2015–2016 bodde med sina familjer på ett av Sveriges då största asylboenden (Karlsson, 2021). Jag har därmed haft en unik möjlighet att lyssna på barn i det vardagliga livet när de befann sig i Sveriges asylmottagande under den period som har kommit att kallas ”flyktingkrisen”.

Att lyssna på barn i en svensk asylkontext

Detta bidrag baseras på mitt avhandlingsprojekt med fokus på yngre asylsökande barn i asylmottagandet (Karlsson, 2021). Ett övergripande syfte med avhandlingen var att fördjupa förståelsen för hur asylsökande barns erfarenheter och perspektiv präglas av asylpolitik. Min avhandling undersöker framförallt barnens perspektiv på hur asylpolitik påverkar deras vardagsliv och hur barnen själva navigerade i denna politik.

Fältarbetet genomsyrades av ett deltagarperspektiv som innebär att bedriva forskning *med* barn. Detta innebär att barns perspektiv genomsyrade fältarbetet genom ett intresse både för vad barnen säger och för vad de gör. Samtidigt eftersträvades en särskild lyhördhet för vad barn *inte* säger utan istället kommer till uttryck i form av kroppsliga reaktioner. Denna artikel visar särskilt hur lyssnande på asylsökande barns verbaliserade och icke-verbaliserade uttryck kan bidra till en fördjupad förståelse för hur asylpolitik sipprar ner i asylsökande barns vardagsliv. Denna artikel fokuserar på mitt metodologiska förhållningssätt till lyssnande på barn och visar på vikten av en etisk lyhördhet och metodologisk reflexivitet i lyssnande på barn som befinner sig i asylkontexter. Jag vill i denna artikel särskilt lyfta lyssnande på barn som befann sig i asylmottagandet under den så kallade ”flyktingkrisen” för att försöka förstå denna period ur ett barnperspektiv.

I detta bidrag kommer jag att diskutera *etiskt lyssnande* som handlar om den lyhördhet som genomsyrade mitt etiska förhållningssätt som forskare i relation till barnen. Etiskt lyssnande på barn berör här ett förhandlande om ett relationellt samtycke som genomsyrades av en respekt för barnens integritet och en medvetenhet om asymmetriska maktrelationer på fältet. Denna del av lyssnande på barn handlar om att erkänna barnen som deltagare med rättigheter i relation till mig och forskningsprocessen och på vilket sätt jag

har förhållit mig till lyssnande genom reflexiv lyhördhet för barnen som deltog i mitt etnografiska fältarbete. Detta möjliggjorde ett lyssnande på barnens verbaliseringar såväl som deras icke-verbala och förkroppsligade affektiva sätt att uttrycka sig i relation till mig som forskare i forskningsprocessen.

I detta bidrag avser jag även att ägna uppmärksamhet åt ett *etnografiskt lyssnande* på barns verbala och icke-verbala röster i relation till deras levda erfarenheter i asylmottagandet. Denna del av artikeln handlar därför om hur jag i mitt etnografiska fältarbete utvecklade metoder för att lyssna på barns erfarenheter i en asylkontext. Jag kommer här att lyfta fram hur lyssnande på barns perspektiv omfattar inte bara vad barnen säger utan även vad barnen gör och visar med sina kroppar. I denna artikel presenteras hur lyssnande till barnen aktualiserades både i förhållanden till deras verbaliserade röster om hur det var att bo på asylboendet men även hur deras kroppsliga icke-verbaliserade uttryck möjliggjorde en fördjupad förståelse för hur de navigerade i denna asylpolitik. Ett etnografiskt lyssnande på barns perspektiv innebär därför att uppmärksamma barnens ”röster” både genom vad de verbaliserade och genom att uppmärksamma deras vardagliga handlingar samt deras emotionella och affektiva förkroppsligade sätt att uttrycka sig.

Jag kommer att inleda denna artikel med en presentation av den politiska kontext som formar asylsökande barns barndomar och särskilt den asylpolitik som omger barn i asylboenden. Jag vill här särskilt betona den specifika politiska kontext – den så kallade ”flyktingkrisen” – som de deltagande barnen befann sig i. Därefter presenteras platsen för fältarbetet följt av en längre diskussion om etiskt lyssnande och etnografiskt lyssnande genom att mer konkret visa vad det innebar i mötet med barnen. Artikeln avslutas med en sammanfattande diskussion.

Barns villkor under ”flyktingkrisen”

Under hösten 2015 sökte ca 70 000 barn asyl i Sverige och omkring 35 000 av dem (de flesta 0-12 år) kom till Sverige med sina familjer (Migrationsverket, 2016). I den politiska diskursen har perioden 2015–2016 kallats ”flyktingkrisen” och konstruerats som en kris för Europa i form av ett högbelastat flyktingmottagande istället för en kris för de människor som tvingades fly till Europa från sina hemländer för att söka skydd. Kritiska forskare beskriver snarare denna period som en ”solidaritetskris” eftersom Sveriges asylpolitik under denna period snabbt skiftade från solidaritet till förstärkt migrationskontroll (Schierup, Ålund och Neergaard, 2017). I denna politiska kontext övergavs till stor del ett människorättsperspektiv och asylsökande barn blev ofta nekade sina rättigheter (Lundberg, 2018). Något som dessutom utmärker asylmottagandet under denna period är att många barnfamiljer placerades i asylboenden trots att Sveriges hållning tidigare varit att undvika att placera barn i större kollektiva asylboenden.

Något som är viktigt att komma ihåg för att förstå den politiska kontext som omgav barnen i mitt avhandlingsprojekt är att det under denna period även fanns en ökad tendens till främlingsfientliga attityder i vardagliga interaktioner liksom i den mediala och politiska diskursen. Sverige bevittnade manifestationer av rasistiskt våld som var särskilt riktat

mot asylsökande såsom mordbränder mot asylboende och korsbränningar framför sådana boenden (Mulinari och Nergaard, 2017). Det har även framkommit i både rapporter och i mediereportage att asylsökande under denna period hade erfarenheter av att ledningen på vissa asylboenden använde straff och hot om förflyttningar till avlägsna och isolerade boenden som disciplinära metoder (Elsahly och Rojas, 2016). En rapport om mottagandestrukturen under denna period understryker att denna typ av boenden var särskilt otrygga och opassande för barn som tvingades bo i dem under flera månader (Zetterqvist Nelson och Hagström, 2016).

Den asylpolitik som fördes under perioden 2015–2016 kan förstås som det politiska ramverk som formade och satte ramarna för barndomar i denna asylkontext. Jag vill med denna artikel vända på perspektivet på ”flyktingkrisen” och lyfta fram hur den kan förstås ur ett barnperspektiv. Jag menar att lyssnande på några av de barn som faktiskt påverkades av den asylpolitik som då fördes i Sverige kan synliggöra att krisen snarare handlade om barnens erfarenheter av förnekade rättigheter. Denna studie synliggör framförallt hur barnens villkor på ett väsentligt sätt formades av den lokala politik som fördes på asylboendet och den rumsliga kontext som fältarbetet utfördes i.

Den rumsliga kontexten för fältarbetet med barnen

Den första tiden tillbringade jag med barnen i skolan och eftersom mitt etnografiska fältarbete var deltagande innebar det att jag deltog med barnen i deras aktiviteter under hela deras skoldag både på lektioner och raster samt åt skolmat med barnen i skolans matsal. Det var först efter att barnen lärt känna mig som jag frågade om de ville visa mig andra platser som var en del av deras vardagsliv. Jag ville att tillträde till asylboendet skulle ske på barnens villkor eftersom det kunde uppfattas som en mer privat plats än skolan. Det visade sig att flera av barnen entusiastiskt bjöd med mig för att visa var de bodde och för att hälsa på deras familjer. Under fältarbetet följde jag därefter ofta med barnen efter skolan till det asylboende där de bodde med sina föräldrar. Mitt fältarbete med barnen utfördes 3–4 heldagar per vecka både i skolan och på asylboendet som barnen kallade ”Hotellet”.

”Hotellet” – ett tillfälligt ”hem” för barn eller en reglerad institution?

Det asylboende som barnen bodde på öppnades 2015 och drevs av en privat aktör i ett före detta hotell. På detta asylboende bodde hundratals personer inklusive barnfamiljer som sökte asyl i Sverige under denna period. Detta var under den här perioden den vanligaste boendeformen för asylsökande som ett svar på den ökade tillströmningen av personer som sökte asyl i Sverige. ”Hotellet”, som barnen kallade det, var ett av de största boendena i Sverige och låg i ett industriområde omringat av en stor parkeringsplats och bilvägar.

Barnen bodde på asylboendet i ungefär 12–18 månader och familjerna bodde i före detta hotellrum möblerade med våningssängar, där upp till sex personer, både föräldrar och barn, sov i samma rum. Detta utrymme var i praktiken det enda där barnen formellt

fick leka fritt, men där leken begränsades på grund av brist på utrymme. Volontärer öppnade senare ett lekrum som skulle hållas öppet några timmar varje vecka, men under det första halvåret som jag tillbringade med barnen fanns inget utrymme i de gemensamma lokalerna där institutionen tillät barnen att leka.

I de gemensamma utrymmena på asylboendet mötte barnen en institutionell reglering som förbjöd dem att leka eller röra sig fritt utan sällskap av en vuxen. Barnen beskrev även hur de utsattes för hot och övervakning av personal och väktare (Karlsson 2018, 2019a). Utomhusmiljön erbjöd även den få platser där barnen kunde leka, eftersom asylboendet, utöver en asfalterad fotbollsplan, var omringat av en parkeringsplats, bilvägar och ett industriområde.

Familjerna hade tillgång till ett eget badrum med toalett och dusch och i vissa rum fanns ett litet pentry. Det var dock förbjudet att laga mat på rummet. De kunde därför enbart äta tillagad mat på särskilt fastställda tider i den matsal som drevs av boendet. Detta beskriver den miljö där de deltagande barnen tillbringade större delen av sin fritid. Utöver några få aktiviteter arrangerade av volontärer hade barnen mycket begränsade möjligheter till lek och annan meningsfull fritid under den tid som de bodde på asylboendet. I detta avsnitt har jag presenterat hur asylboendet som plats kan förstås. I avsnittet nedan diskuteras hur jag förhöll mig till lyssnande på barnen i denna kontext.

Etiskt lyssnande på barn genom lyhördhet

Den första kontakten med barn och föräldrar var genom skolan där de informerades om min studie på olika språk. I min studie fick både föräldrar och barn möjlighet att skriftligt samtycka till att delta i studien.¹ Därefter förhandlades barnens samtycke ständigt under forskningsprocessen så att barnen, i så stor utsträckning som möjligt, kunde få inflytande över när, hur och vad de ville berätta för mig och vilka platser de gav mig tillgång till. Mitt förhållningssätt till forskningsetik är därmed framförallt att det är en ständigt pågående reflexiv process. Ett sådant etiskt förhållningssätt innebär därför pågående relationell process under fältarbetet (Christensen och Prout, 2002). Denna studie är därför främst etiskt inriktad på ett starkt engagemang för att lyssna på de deltagande barnen och deras perspektiv. Mina etiska reflektioner har således genomsyrat vuxen-barn-relationerna under hela fältarbetets gång. Jag menar att etisk forskning med barn innebär att vara lyhörd för *när, var, hur* och *med vem* de vill dela sina erfarenheter. Detta är i sin tur starkt kopplat till att respektera barns integritet och att vara lyhörd för *hur* barn uttrycker integritet både när den uttrycks verbalt och när den uttrycks icke-verbalt genom exempelvis deras kroppsspråk.

I mitt fältarbete förhandlades alltså samtycke relationellt under studiens gång och att lyssna på barn innebär på så sätt att vara lyhörd för hur barnen på olika sätt visade om de ville prata med mig eller inte. Det kunde handla om att invänta att barnen tog kontakt med mig i skolkorridoren på morgonen och att välja att inte ta kontakt om ett barn passerade utan att hälsa på mig. Det handlade även om att reflektera över vilken rumslig plats jag intog i relation till barnen och att jag strävade efter att sätta mig med barnen på golvet i

skolkorridorerna eller vid deras bord i klassrummet för att ta in deras perspektiv och för att aktivt undvika att inta en traditionell vuxenroll.

Dessutom var det viktigt för mig att läsa situationer och respektera när barnen signalerade att jag inte var inbjuden i samtalet, exempelvis om barnen ställde sig i en grupp med ryggen vänd mot mig eller tydligt undvek mig genom att gå eller springa åt ett annat håll. Vid ett tillfälle visade ett av barnen tydligt att han inte ville prata med mig genom att springa iväg när jag tilltalade honom. Vid ett annat tillfälle skrek ett annat barn till mig ”jag vill inte prata med dig mer!” samtidigt som hon sprang ifrån mig i korridorerna på asylboendet. Det jag förstod av denna situation var inte bara att hon tydligt visade att hon inte ville prata med mig utan att hon kanske framförallt gav uttryck för en besvikelse över att jag inte kunde stanna kvar och leka med henne längre den kvällen. Innan hon skrek detta till mig hade hon som svar på att jag förklarat att jag kunde komma tillbaka en annan dag sagt att ”alla säger så” men sedan kommer de inte tillbaka till asylboendet. Jag förstod då vikten av att i detta fältarbete vara lyhörd i mitt lyssnade på barnen och att hålla mitt ord till dem.

Vid ett annat tillfälle ifrågasatte samma barn mig indirekt genom att säga till mig att ”en bra lärare är i skolan varje dag”. Jag tog detta som en hint till mig att min närvaro i skolan var sporadisk och att barnen hade begränsad överblick över när jag faktiskt skulle vara i skolan med dem. Efter att även ett annat barn påpekade att jag inte varit i skolan på ett par dagar introducerade jag en kalender som jag lämnade i klassrummet där barnen kunde se vilka dagar jag skulle vara på plats.

En annan aspekt av lyssnande genom etisk lyhördhet är en öppenhet för barns röster oavsett hur de uttrycks och oavsett vad forskaren avsett med sina metoder (jfr Gallacher och Gallagher, 2008; Kallio, 2012). Barnen i min studie uttryckte ständigt sina egna åsikter och ifrågasatte de frågor som jag ställde samt rättade mig om jag hade missförstått något. I min studie innebar lyssnande på barn därmed även att vägledas av barnens motstånd mot vuxeninitierade frågor och metoder vilket även vägledde mig i mina metodologiska val och min reflektion över barns inflytande och deltagande i forskningen.

Ytterligare en aspekt av etisk lyhördhet är barns tystnader vilket jag uppfattar som starkt kopplat till etiskt lyssnande till barn. I min studie undvek jag att fråga barnen om känsliga ämnen såsom deras tidigare erfarenheter i sitt ursprungsland, deras flykt till Sverige eller deras asylärenden, även om barnen själva vid flera tillfällen berättade för mig om sådana erfarenheter. Jag uppmärksammade däremot att mina frågor i denna asylkontext ibland kanske ändå uppfattades som alltför påträngande eftersom barnen vid några tillfällen tystnade. Jag minns särskilt att ett av barnen tystnade vid ett tillfälle när vi småpratade vid matbordet och jag utan eftertanke frågade om hon varit i några andra länder än Sverige. I denna asylkontext förstod jag barnets tystnad som ett uttryck för barnets ”röst”. Det fanns även tillfällen då barnen tystade varandra för att inte avslöja information som de var osäkra på om de verkligen kunde dela med mig. I sådana situationer menar jag att det är viktigt att vara extra lyhörd i sitt lyssnande och vilka frågor som barn kan uppleva som etiskt eller politiskt känsliga.

Min etiska kompass omfattade även en etisk lyhördhet för barnens känslor men också för mina egna känslor i förhållande till vad barnen berättade eller visade för mig. Detta är något som andra forskare kring vuxnas erfarenheter i asylkontexter lyft fram som en integrerad del av att förstå fältet men även *känna med* deltagarna i studien (Darling, 2014; Wettergren, 2015). Jag menar inte att fokus låg på mina känslor eller reaktioner på det som barnen berättade för mig under fältarbetet utan snarare att jag vägledades av hur barnen kände inför vissa erfarenheter. Det handlade även om att jag ibland även bekräftade deras känslor. Det kunde exempelvis handla om att jag inte förhöll mig objektiv till att barnen visade upprördhet över orättvisor de upplevt utan att jag snarare bekräftade att jag förstod deras känslomässiga reaktioner. Det kunde även handla om att jag på asylboendet förhöll mig till den institutionella regleringen med stor eftertanke eftersom jag lyssnade in barnens rädslor. Det hände även vid flera tillfällen att barnen varnade mig om jag råkade överträda regler på asylboendet.

Jag strävade även efter att respektera barnens integritet genom att låta min etiska kompass avgöra vad jag skrev ner i mina fältanteckningar. Jag undvek exempelvis att skriva ner fältanteckningar när jag hälsade på barnen och deras familjer i deras rum eller om de berättade om något som var av privat karaktär. När barnen berättade om ”hemligheter” frågade jag om jag fick skriva om det i min bok och jag var noga med att inte publicera data om deras överträdelser av asylboendets regler innan de hade flyttat därifrån. Det var särskilt vid ett tillfälle som ett av barnen uttryckligen sa att hon ville berätta en hemlighet för mig. Det visade sig att denna hemlighet var att hon fått uppehållstillstånd och att det var för att inte såra de andra barnen (som inte fått uppehållstillstånd än) som hon inte ville berätta det högt i skolan.

Jag valde att skriva mina anteckningar öppet inför barnen för att påminna dem om min roll på fältet men det hände vid några tillfällen att jag gömde min anteckningsbok för andra vuxna för att barnen var rädda att någon på asylboendet skulle se den. Eftersom jag oftast deltog i barnens lek så var det ofta jag helt lade bort min anteckningsbok eftersom barnen sa åt mig att sluta skriva och vara med och leka istället. Mitt beslut att lyssna på barnen och delta i barnens lek blev därför en del av ett etiskt lyssnande. Deltagandet i barnens lek blev även en självklar del i ett etnografiskt lyssnande som handlade om att på ett djupare plan förstå barnens levda världar.

Etnografiskt lyssnande på barns verbala och icke-verbala röster

Mitt etnografiska fältarbete innebar deltagande forskning *med* barn och deltagarorienterade metoder (Christensen och James, 2000) såsom skrivuppgifter och visuella metoder men även promenader mellan skolan och asylboendet och kartövningar där barnen kunde uttrycka sina erfarenheter i relation till olika platser. Barnens verbaliserade erfarenheter inhämtades både genom informella samtalⁱⁱ och genom de olika deltagarorienterade metoderna genom vilka barnen kunde uttrycka sina perspektiv och erfarenheter. I min studie blev användandet av många olika metoder ett sätt att lyssna på barn som deltagare och deras preferenser när det gällde hur de ville berätta om sina erfarenheter.

I min studie antas även ett starkt deltagarperspektiv genom mitt deltagande i barnens vardagspraktiker. Mitt etnografiska deltagande i barnens vardagsmiljöer innebar att *leka med, promenera med, känna med* och *prata med* barnen både i skolan och på asylboendet men även på väg mellan dessa platser. I mitt etnografiska arbete har fokus gällt barns levda erfarenheter och hur barn tänker, känner och agerar i förhållande till dessa erfarenheter. Barnens perspektiv var i fokus under hela forskningsprocessen och jag valde medvetet att inte inkludera perspektiv från de vuxna jag mötte på fältet.

Jag har i synnerhet utforskat barns perspektiv genom deras sätt att *navigera* i vardagsmiljöer (Mitchell och Elwood, 2012; Wood, 2012), det vill säga hur barn orienterar sig mot olika personer, platser och händelser och vad de gör och säger men även hur de verbaliserar sina erfarenheter. Barns navigering i sina vardagsmiljöer kan göra det möjligt för dem att utveckla kritiska perspektiv som skiljer sig från de vuxnas i samma miljöer (Wood, 2012). Min etnografiska ansats att följa barnen när de navigerade på asylboendet möjliggjorde för mig att på ett djupare plan få en förståelse för barnens erfarenheter och hur de navigerade inom ramen för asylboendets reglering, det vill säga hur de reagerade på institutionell reglering såsom förbudsskyltar och no-go-zoner men även hot från vakter om negativa konsekvenser för överträdelser av dessa regler.

Mitt deltagande i barnens navigering i deras vardagsmiljöer möjliggjorde för mig att lyssna på deras icke-verbala och förkroppsligade affektiva sätt att uttrycka sig på. Att *leka med* barnen visade sig vara ett av de viktigaste sätten att förstå barnens levda värld och framförallt få en inblick i hur de navigerade på asylboendet. Mitt deltagande i barnens lekpraktiker möjliggjorde för mig att tolka deras ”röster” genom deras olika affektiva reaktioner. Det var genom att följa barnen och *vara där* när de navigerade i asylboendet som jag kunde tolka och förstå deras perspektiv genom deras affektiva uttryck. Detta gjorde det viktigt för mig att följa barnen i deras vardagsmiljöer och delta i deras vardagspraktiker. Mitt etnografiska deltagande och framförallt mitt deltagande i barnens lek och promenader möjliggjorde alltså ett lyssnande på barnen i relation till både verbala och kroppsliga uttryck.

Min ambition var inledningsvis att lyssna på barns verbala representationer av sina erfarenheter, men under det etnografiska fältarbetets gång utvecklade jag mitt lyssnande till barns icke-verbaliserade uttryck och mitt intresse för barns emotioner och affekt. Jag noterade att barnen i sina verbaliseringar ofta framhävde den emotionella aspekten av sina erfarenheter. I mitt arbete utvecklade jag därmed mitt lyssnande på den emotionella dimensionen av barnens sätt att uttrycka sig och hur deras erfarenheter tog sig uttryck genom verbaliserade känslouttryck (Karlsson, 2019b; 2021). I mitt arbete blev det viktigt att lyssna på barnen genom deras verbaliseringar av känslor och hur både ”positiva känslor” såsom ”kärlek” och ”lycka” och ”negativa känslor såsom ”arg”, ”rädd” eller ”ledsen” synliggjorde hur olika erfarenheter påverkade barnen emotionellt.

I barnens verbaliseringar uttryckte de bland annat en rädsla för vuxna som arbetade på asylboendet som beskrevs som ”läskiga” och ”aggressiva”. Det fanns även en rädsla för hot om att bli utskickad från boendet till norra Sverige (som för barnen hade beskrivits

som en kall och mörk isolerad plats) av dessa vuxna: ”Jag är rädd att de ska kasta ut mig till norr.” Barnen berättade om förbudet mot att leka och att överträdelser kunde få konsekvenser för hela familjen: ”De vill inte att någon ska leka och om man leker tar de honom och hans familj till norr” och ”Receptionen blandar in polisen om ett barn leker i korridorerna”. Detta synliggör hur barnen påverkades av en kontext formad av asylboendets reglering som exempelvis tog sig uttryck i form av uttalade regler och förbudsskyltar och i form av personalens hot om repressalier mot både barnen och deras familjer.

Under fältarbetets gång utvecklade jag med bakgrund av vad barnen verbaliserade kring sina känslor även en lyhördhet för att lyssna på barnens icke-verbala sätt att uttrycka sig och framförallt deras emotionella och affektiva uttryck. Jag kunde under samtal med barnen utläsa hur deras kroppsliga uttryck kunde förstärka deras verbaliseringar eller ibland signalera det motsatta till vad de berättade. Jag kunde även få en djupare förståelse för deras erfarenheter av att bo på ett asylboende genom att observera hur barnen ändrade sitt beteende som att tystna, stelna till, stanna upp, ändra tonläget i sin röst, ändra ansiktsuttryck eller kroppslig hållning när vi passerade platser eller personer som fick dem att känna sig illa till mods eller obekväma. Jag uppmärksammade framförallt vid flera tillfällen att flera av barnen stelnade till, tystnade eller vände blicken för att undvika ögonkontakt när vi mötte personal och säkerhetsvakter i asylboendets korridorer.

Denna rädsla synliggjordes även när jag vid ett tillfälle kom in på ett rum på asylboendet och de barn som befann sig där och inte kände mig omedelbart tystnade för att de trodde jag skulle rapportera dem till ”Receptionen”.¹ När jag följde barnen i asylboendet uttrycktes den rädsla som de tidigare verbaliserat även på ett förkroppsligat sätt. I denna studie förstås barns perspektiv därför inte bara genom vad barn säger och gör utan även genom deras förkroppsligade affektiva reaktioner. Barnens verbaliseringar i kombination med deras förkroppsligade känslomässiga och affektiva uttryck bidrog till min förståelse av asylsökande barns levda erfarenheter som synliggjordes i deras förkroppsligade rädslor.

I mitt fältarbete uttryckte barnen även andra emotioner och affekt som exempelvis när ett av barnen med bubblande röst och utstrålad glädje berättade för mig att hon fått uppehållstillstånd. Ett annat barn berättade med en glad ton och ett stort leende att hon antligen skulle få byta från förberedelseklassen och börja i en ordinarie klass. I barnens lek blev även positiva känslor uttryckta när vi spelade fotboll eller när de cyklade eller lekte kurragömma. Det fanns däremot en medvetenhet om att leken inne på asylboendet måste vara dold och en ständig rädsla för att bli upptäckt och potentiellt ivägskickad från boendet eller till och med utvisad. Jag har därmed framförallt lyssnat in och etnografiskt försökt förstå barnens erfarenheter genom vad jag har valt att kalla deras *levda rädslor* (Karlsson, 2021).

I mitt lyssnande på barnen lyfter jag därmed fram hur emotioner och affekt kan synliggöra barns erfarenheter av att bo på ett asylboende och hur det överhängande hotet om utvisning bidrar till känslor som ilska och rädsla. Jag menar framförallt att barnens

1 På asylboendet fanns en receptionsdisk i entrén där personalen arbetade men barnen talade även om Receptionen som en samlad benämning för personalen på boendet.

erfarenheter i denna asylkontext måste förstås mot bakgrund av barnens levda rädslor för hot från vuxna i deras vardagsmiljöer utöver rädslan för det ständigt närvarande hotet om potentiell utvisning. Jag menar också att asylsökande barns verbaliserade känslouttryck och deras förkroppsligade affektiva reaktioner på ett djupare plan kan visa hur de påverkas emotionellt av de relationer och praktiker de möter under asylmottagandet. Det är i denna kontext ytterst viktigt att som forskare utveckla en etisk lyhörddhet och metodologisk reflexivitet i sitt lyssnande på barn som inte bara aktualiserar en reflektion kring maktasymmetrier i vuxen-barnrelationen utan även en medvetenhet kring hur asylkontexter formar fältrelationerna.

Avslutande kommentar om lyssnade på barn i asylkontexter

I denna artikel har jag lyft fram lyssnande på barn i en asylkontext för att vända på perspektivet på den så kallade ”flyktingkrisen”. I mitt bidrag synliggörs hur lyssnande på barn kan bidra till hur flyktingkrisen kan förstås ur ett barnperspektiv där krisen i själva verket förstås utifrån barns erfarenheter av Sveriges asylpolitik. I min etnografi har jag därför valt att lyssna på yngre asylsökande barn för att förstå hur asylpolitiken sipprade ner i deras vardagsliv.

Jag har valt att lyssna på barn både genom deras verbaliseringar och deras icke-verbala sätt att uttrycka sig. Jag har även lyssnat på barns perspektiv genom att delta i barns navigering och lekpraktiker. I mitt arbete bidrar jag kanske framförallt till ett lyssnande på barns verbaliserade känslouttryck och deras förkroppsligade affektiva sätt att uttrycka sig. I min studie har särskilt lyssnande på barns uttryck för emotioner och affekt bidragit till min förståelse för deras erfarenheter av att vara barn på ett asylboende i en svensk asylkontext.

Jag har framförallt betonat vikten av lyssnande på barn som avgörande för att på ett djupare plan försöka förstå hur barn i sitt vardagsliv påverkas av de villkor som är inbäddade i asylpolitik. Min studie visar att det är av största vikt att ta yngre barns röster på allvar för att förstå deras erfarenheter av att bo på ett asylboende, ett område som beforskats i mindre utsträckning.

I linje med barndomssociologen Berry Mayall (2000) menar jag att barns röster ska tas på allvar och att ”taking children seriously as people leads to shifts in thinking” (2000, s. 248). Vidare har jag med hänvisning till Spyrou (2016) också hävdad att det är viktigt att ta barns icke-verbaliserade uttryck på allvar för att förstå och lyssna på barns perspektiv. Jag har även lutat mig mot forskare som argumenterat för att lyssna på barn genom deras emotioner och affekt (t.ex. Kraftl, 2013; Mitchell och Elwood, 2012).

Jag menar att det är politiskt och etiskt viktigt att vara uppmärksam på vad asylsökande barns tystnader och förkroppsligade uttryck kan säga om deras perspektiv och erfarenheter i den asylkontext de befinner sig i. Det är samtidigt av största vikt att etiskt reflektera över de maktrelationer som synliggörs i forskning med asylsökande barn vars avsikt är att lyssna på barns perspektiv. I denna studie argumenterar jag därför för vikten av att utveckla en etisk lyhörddhet och metodologisk reflexivitet i lyssnande på barn generellt och på barn i asylkontexter i synnerhet.

Naturligtvis är jag medveten om att det är mina analytiska tolkningar av barnens ”röster” som jag som vuxen forskare kommer åt genom de metoder för lyssnande på barn som jag presenterar i denna studie (se även Spyrou, 2011). Jag gör inte anspråk på att ”ge barn en röst” eller representera barnens ”autentiska röster” utan argumenterar snarare för en ökad lyhörddhet för olika sätt att lyssna på barns olika sätt att uttrycka sig på både för att inkludera perspektiv från fler barn och fler kontexter i barndomsforskning samt för att utveckla en förståelse hur dessa olika sätt att uttrycka sig på bör förstås som inbäddade i maktrelationer.

Tackord

Till barnen som jag fick möjligheten att följa i min etnografiska studie – tack för allt ni har lärt mig genom att lyssna på er! Tack även till professor Karin Aronsson som uppmuntrade mig att skriva denna artikel.

Referenslista

- Ahmed, S. (2010) *The promise of Happiness*. Durham: Duke University Press.
- Ahmed, S. (2014) *The cultural politics of emotion*. 2. utg. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Archambault, J. (2012) ”It can be good there too”: Home and continuity in refugee children’s narratives of settlement, *Children’s Geographies*, 10(1), s. 35–48.
- Aronsson, K. (2012) Barnperspektiv: Att avläsa barns utsatthet, *LOCUS*, 24(1–2), s. 100–117.
- Boccagni, P. och Baldassar, L. (2015) Emotions on the move: Mapping the emergent field of emotion and migration, *Emotion, Space and Society*, 16, s. 73–80.
- Christensen, P. och James, A. (2000) Researching children and childhood. I Christensen, P., Monrad, P. och James, A. (red.), *Research with children: Perspectives and practices*. Abington, Oxon: Routledge, s. 1–9.
- Christensen, P. och Prout, A. (2002) Working with ethical symmetry in social research with children, *Childhood*, 9(4), s. 477–497.
- Darling, J. (2014) Emotions, encounters and expectations: The uncertain ethics of ‘the field’, *Journal of Human Rights*, 6(2), s. 201–212.
- de Genova, N. (2002) Migrant ”illegality” and deportability in everyday life, *Annual Review of Anthropology*, 31, s. 419–437.
- Düvell, F., Triandafyllidou, A. och Vollmer, B. (2010) Ethical issues in irregular migration research in Europe, *Population, Space and Society*, 16(3), s. 227–239.
- Elsahly, M. och Rojas, C. (2016) Asylum seekers in Sweden: Thoughts, plans and feelings. Sweden Research. http://files.swedenresearch.com/reports/AsylumSeekersInSweden_SWERES.pdf
- Gallagher, L.-A. och Gallagher, M. (2008) Methodological immaturity in childhood research?: Thinking through ‘participatory methods’, *Childhood*, 15(4), s. 499–516.
- Horton, J. och Kraftl, P. (2006) Not just growing up, but going on: Materials, spacings, bodies, situations, *Children’s Geographies*, 4(3), s. 259–276.
- James, A. (2007) Giving voice to children’s voices: Practices and problems, pitfalls and potentials, *American Anthropologist*, 109(2), s. 261–272.
- James, A. och Prout, A. (1990) (Red.) *Constructing and reconstructing childhood: Contemporary issues in the sociological study of childhood*. London: Falmer Press.

- Josefsson, J. (2022) Lyssnandets politik: Barns och ungas politiska representation i en tid av restriktiv migrationspolitik, *Statsvetenskaplig tidskrift*, 124(2), s. 399–419.
- Kallio, K. P. (2007) Performative bodies, tactical agents and political selves: Rethinking the political geographies of childhood, *Space and Polity*, 11(2), s. 121–136.
- Kallio, K. P. (2012) Desubjugating childhoods by listening to the child's voice and childhoods at play, *ACME*, 11(1), s. 81–109.
- Kallio, K. P. och Häkli, J. (2011) Young people's voiceless politics in the struggle over urban space, *GeoJournal*, 76(1), s. 63–75.
- Karlsson, S. (2018) "Do you know what we do when we want to play?": Children's hidden politics of resistance and struggle for play in a Swedish asylum centre. *Childhood*, 25(3), s. 311–324.
- Karlsson, S. (2019a) "You said 'home' but we don't have a house": Children's lived rights and politics in an asylum centre in Sweden. *Children's Geographies*, 17(1), s. 64–75.
- Karlsson, S. (2019b) "They cry, cry, they want to go to school": The micropolitics of asylum-seeking children's articulated emotions and belonging in relation to the Swedish school. *Children & Society*, 33(5), s. 429–442.
- Karlsson, S. (2021) *Children's lived rights: The everyday politics of asylum-seeking children*. Doktorsavhandling. Stockholm: Stockholms universitet.
- Kohli, R. K. S. (2006) The sound of silence: Listening to what unaccompanied asylum-seeking children say and do not say, *British Journal of Social Work*, 36(5), s. 707–721.
- Kraftl, P. (2013) Beyond 'voice', beyond 'agency', beyond 'politics'? Hybrid childhoods and some critical reflections on children's emotional geographies, *Emotion, Space and Society*, 9, s. 13–23.
- Lester, S. (2013). Rethinking children's participation in democratic processes: A right to play, i Nenga, S. K. och Taft, J. (Red.), *Youth engagement: The civic-political lives of children and youth*. Bingley: Emerald Group Publishing, s. 21–43.
- Lind, J. (2017) The duality of children's political agency in deportability, *Politics*, 37(3), s. 288–301.
- Lundberg, A. (2018) Management of "the unaccompanied": In search of a rights-based approach in the context of Swedish "crisis politics", i Bhabha, J., Kanics, J. och Senovilla Hernández, D. (red.), *Research handbook on child migration*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, s. 260–278.
- Mayall, B. (2000) The sociology of childhood in relation to children's rights, *The International Journal of Children's Rights* 8(3), s. 243–259.
- Migrationsverket (2016) Statistik: Inkomna asylärenden. <https://www.migrationsverket.se/download/18.2d998ffc151ac3871592560/1485556054299/Inkomna%20ans%C3%B6kningar%20om%20asyl%20202016%20-%20Applications%20for%20asylum%20received%202016.pdf>
- Mitchell, K. och Elwood, S. (2012) Mapping children's politics: The promise of articulation and the limits of nonrepresentational theory, *Environment and Planning D: Society and Space*, 30(5), s. 788–804.
- Mulinari, D. och Neergaard, A. (2017) From racial to racist state?: The Sweden democrats reimagining the Nation, i Ålund, A., Schierup, C-U. och Neergaard, A. (Red.) *Reimagining the Nation: Essays on Twenty-First-Century Sweden*. Bern: Peter Lang, s. 257–284.
- Ottosson, L., Eastmond, M. och Cederborg, A-C. (2017) Assertions and aspirations: agency among accompanied asylum-seeking children in Sweden, *Children's Geographies*, 15(4), s. 426–438.
- Punch, S. (2002) Research with children: The same or different from research with adults? *Childhood*, 9(3), 321–341.
- Schierup, C-U., Ålund, A. och Neergaard, A. (2017). Reimagining the Nation: Crisis and social transformation in 21st century Sweden. An introduction, i Ålund, A., Schierup, C-U. och Neergaard, A. (Red.), *Reimagining the Nation: Essays on Twenty-First-Century Sweden*. Bern: Peter Lang, s. 9–15.
- Seeberg, M. L., Bagge, C. och Enger, T. A. (2009). No place: Small children in Norwegian asylum-seeker reception centre, *Childhood*, 16(3), s. 395–411.

- Spyrou, S. (2011). The limits of children’s voices: From authenticity to critical, reflexive representation, *Childhood*, 18(2), s. 151–165.
- Spyrou, S. (2016) Researching children’s silences: Exploring the fullness of voice in childhood research. *Childhood*, 23(1), s. 7–21.
- Svensson, M. och Eastmond, M. (2013) Betwixt and between: Hope and the meaning of school for asylum-seeking children in Sweden, *Nordic Journal of Migration Research*, 3(3), s. 162–170.
- Vitus, K. (2010) Waiting time: The de-subjectification of children in Danish asylum centres, *Childhood*, 17(1), s. 26–42.
- Wahlström Smith, Å. (2018) ‘Hiding in plain sight’: Daily strategies and fear management among undocumented refugee children in Sweden, *Journal of Refugee Studies*, 31(4), s. 588–604.
- Wettergren, Å. (2015) How do we know how they feel?, i Flam, H. och Kleres, J. (red.). *Methods of exploring emotions*. London: Routledge, s. 115–124.
- White, A. och Bushin, N. (2011) More than methods: Learning from research with children seeking asylum in Ireland, *Population, Space and Place*, 17(4), s. 326–337.
- Wood, B. E. (2012) Crafted within liminal spaces: Young peoples’ everyday politics, *Political Geography*, 31(6), s. 337–346.
- Zembylas, M. (2011) Investigating the emotional geographies of exclusion at a multicultural school, 4(3), s. 151–159.
- Zetterqvist Nelson, K. och Hagström, M. (2016) Nyanlända barn och den svenska mottagningsstrukturen. <https://forte.se/publikation/nyanlandabarn-och-den-svenskamottagningsstrukturen/>
- Åkerlund, N. och Gottzén, L. (2017) Children’s voices in research with children exposed to intimate partner violence: A critical review, *Nordic Social Work Research*, 7(1), s. 42–53.

Noter

- i. Forskningsprojektet godkändes av Karolinska Institutets etikråd (2015/1402–31/5) och utfördes i linje med etablerade forskningsetiska riktlinjer vad gäller forskning med barn.
- ii. I mitt fältarbete undvek jag intervjuer och utförde endast några få semiformella samtal eftersom detta inte var en metod barnen föredrog.

Författarpresentation

Sandra Karlsson är fil dr i barn- och ungdomsvetenskap med en bakgrund i mänskliga rättigheter och socialantropologi. Hon disputerade 2021 på avhandlingen *Children’s lived rights: The everyday politics of asylum-seeking children* som är en etnografisk studie med barn i det svenska asylmottagandet åren 2015–2016. Sandra arbetar som universitetslektor i specialpedagogik på Stockholms universitet.